

تحلیل وضعیت بخش آب در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

گروه پژوهشی پژوهشی نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی

مجموعه گزارش شماره ۲۱۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسه گزارش

عنوان	تحلیل وضعیت بخش آب در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰
کد شناسه	۹۹-۹-۱۰۲۶۴
گروه پژوهشی	نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی
پدیدآورنده	امور آب، کشاورزی و محیط زیست سازمان برنامه و بودجه کشور
همکاران	کیومرث سبزی، داود ابراهیمی پاکیزه، آرمان نبوی
ناظر علمی	فرخ مسجدی
طراح جلد	پدرام حاجی اسمعیلی
ناشر	مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
تاریخ انتشار	آذر ۱۳۹۹
مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی سازمان برنامه و بودجه کشور و مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نیست.	
حقوق معنوی اثر به پدیدآورندگان و حقوق مادی آن، به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور تعلق دارد و استفاده از آن با ذکر مأخذ بلامانع است.	
آدرس: تهران - خیابان نجات‌اللهمی - خیابان سپند شرقی - پلاک ۱۶ شماره‌های تماس ۰۲۱-۴۳۳۰۶۰۰۰ شماره پیام‌رسان ۰۹۹۲۱۵۷۵۸۴۳	
https://www.dfrc.ir/	

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
خلاصه مدیریتی.....	أ
۱- بررسی، تحلیل و تبیین فعالیت‌های بخش، منابع و مصارف آن.....	۱
مقدمه.....	۱
۱-۱- تحلیل و تبیین مهم‌ترین متغیرهای اقتصادی یا اجتماعی بخش و پیش‌بینی آن در سال ۱۴۰۰.....	۲
۲-۱- تحلیل و تبیین نماگرهای عملکردی بخش.....	۲
۲- چالش‌ها، تنگناها و مسائل اساسی در بخش.....	۴
۳- جهت‌گیری‌ها، راهبردها و سیاست‌های بخش، تعیین شده در بخشنامه بودجه ۱۴۰۰.....	۵
۴- تبصره‌های بودجه مربوط به بخش.....	۵
۱-۴- تحلیل و تبیین وضعیت درآمدهای دستگاه‌ها و نوع درآمدهای مختلف در بخش.....	۷
۲-۴- تحلیل و تبیین اعتبارات هزینه‌ای بخش (برحسب برنامه- دستگاه اجرایی و...) - ردیف‌های متفرقه.....	۸
۳-۴- تحلیل و تبیین نماگرهای مالی بخش (رشد سالیانه، سهم برنامه‌ها و فصل از بودجه عمومی دولت).....	۸
۴-۴- تحلیل و تبیین اعتبارات تملک دارایی مالی بخش.....	۹
۵-۴- بررسی و تحلیل اصلاحات ساختاری در بودجه دستگاه‌های بخش.....	۹
۶-۴- مهم‌ترین ویژگی‌های بودجه بخش در سال ۱۴۰۰.....	۱۰
۷-۴- تفاوت‌ها و نوآوری‌ها در بودجه بخش، متأثر از شیوع بیماری کووید-۱۹.....	۱۰
۸-۴- سیاست‌های اتخاذ شده و آثار و پیامدهای اجرایی آن.....	۱۱
۹-۴- ترسیم نقش بخش خصوصی در فعالیت‌های بخش.....	۱۱
۱۰-۴- وضعیت واگذاری تولید و خدمات بخش، به بخش غیردولتی.....	۱۲
۱۱-۴- مهم‌ترین اقدامات و عملیات اولویت‌دار در فعالیت‌های بخش.....	۱۳
۱۲-۴- راهکارهای کاهش هزینه‌های غیرضروری در بخش.....	۱۴
۵- بررسی طرح‌ها و پروژه‌های ذیل فصول در هر بخش.....	۱۵
۱-۵- تبصره‌های بودجه ۱۴۰۰ در مقایسه با سال قبل در زمینه طرح‌های عمرانی بخش.....	۱۵

- ۲-۵- مهم‌ترین تنگناها و مشکلات اجرایی طرح‌ها و پروژه‌های بخش ۱۵
- ۳-۵- راهکارهای خروج از تنگناها در زمینه طرح‌ها و پروژه‌های بخش ۱۶
- ۴-۵- اولویت‌ها در طرح‌ها و پروژه‌های بخش ۱۶
- ۵-۵- تعداد طرح‌ها و پروژه‌های بخش کشاورزی (تعداد طرح‌ها و پروژه‌ها برحسب برنامه در دستگاه‌های اجرایی بخش) ۱۷
- ۶-۵- حجم زیربنای در دست اجرا در طرح‌ها و پروژه‌ها برحسب برنامه در دستگاه‌های اجرایی بخش ۱۸
- ۷-۵- نحوه تامین مالی و طرح‌ها و پروژه‌های بخش ۱۸
- ۸-۵- تحلیل و تبیین اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای طرح‌ها و پروژه‌ها بخش برحسب برنامه و دستگاه ۱۸
- ۹-۵- تحلیل و تبیین نماگرهای مالی اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای طرح‌ها برحسب برنامه و دستگاه اجرایی ۲۰
- ۱۰-۵- واگذاری طرح‌ها و پروژه‌های ذیل فصل در سال ۱۴۰۰ و سال‌های قبل ۲۱
- ۱۱-۵- طرح‌ها و پروژه‌هایی که در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به بهره‌برداری رسیده است ۲۲
- ۱۲-۵- طرح‌ها و پروژه‌هایی که در سال ۱۴۰۰ به بهره‌برداری می‌رسد ۲۴
- منابع ۲۷

فهرست جداول

صفحه

عنوان

- جدول ۱: شاخص‌های بخش آب در طی سال‌های برنامه ششم توسعه..... ۳
- جدول ۲: وضعیت اعتبارات بخش آب وزارت نیرو در سال‌های گذشته..... ۸
- جدول ۳: وضعیت اعتبارات در نظر گرفته شده برای بازپرداخت تسهیلات بخش آب وزارت نیرو..... ۹
- جدول ۴: وضعیت اعتبارات طرح‌های تأمین و انتقال آب شرب..... ۱۰
- جدول ۵: وضعیت قراردادهای مشارکت عمومی - خصوصی بخش آب..... ۱۲
- جدول ۶: تعداد طرح‌های موجود در فصل منابع آب برحسب برنامه..... ۱۷
- جدول ۷: توزیع اعتبارات طرح‌های بخش آب به تفکیک برنامه‌ها..... ۱۹
- جدول ۸: اعتبارات بخش آب بر اساس موضوعات اصلی..... ۱۹
- جدول ۹: اعتبارات بخش آب به تفکیک فصل و برنامه در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰..... ۲۰
- جدول ۱۰: مشخصات قراردادهای واگذاری شده بخش آب..... ۲۱
- جدول ۱۱: طرح‌های پیشنهادی بخش آب جهت استفاده از تسهیلات تبصره ۱۹ لایحه بودجه ۱۴۰۰..... ۲۱
- جدول ۱۲: مهم‌ترین سدهای بهره‌برداری شده در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ تاکنون..... ۲۲
- جدول ۱۳: تصفیه‌خانه‌های آب بهره‌برداری شده در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ تاکنون..... ۲۳
- جدول ۱۴: شبکه‌های آبیاری و زهکشی بهره‌برداری شده در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ تاکنون..... ۲۳
- جدول ۱۵: سدهای قابل بهره‌برداری در بخش آب در سال ۱۴۰۰..... ۲۴
- جدول ۱۶: طرح‌های آبرسانی قابل بهره‌برداری در سال ۱۴۰۰..... ۲۵
- جدول ۱۷: سطوح شبکه‌های آبیاری و زهکشی قابل بهره‌برداری طرح‌های مرزی در سال ۱۴۰۰..... ۲۶

خلاصه مدیریتی

آب یک منبع طبیعی، کمیاب، حیاتی و در عین حال تجدیدپذیر و همچنین، یک کالای با ارزش و غیر قابل جایگزین در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور است که نقش محوری را در آمایش سرزمین بر عهده داشته و زیرساخت توسعه سایر بخش‌ها است. از سوی دیگر، آب یکی از مؤلفه‌های مهم در حفظ، تعادل و پایداری اکوسیستم و محیط‌زیست؛ به خصوص پیکره‌های آبی مانند تالاب‌ها است.

صحنه‌ای که پیش روی ما در مدیریت منابع آب و انرژی قرار دارد و همبستگی این دو منبع با خاک، نشان از آن دارد که باید هر سه را در کنار یکدیگر دید و توأمان برای مدیریت بهبود همه آن‌ها اقدام کرد. کاهش سرانه آب تجدیدشونده کشور از ۶۸۵۰ مترمکعب در سال ۱۳۳۵ به ۱۳۰۰ مترمکعب در سال جاری و وارد شدن به شرایط تنش آبی، لزوم همگونی و هماهنگی فعالیت‌های دستگاه‌های اجرایی مرتبط با آب برای مدیریت همبسته آب، انرژی و خاک را بیش از پیش نمایان می‌سازد. در این راستا، دولت برنامه‌های اصلی خود را برای تأمین و عرضه آب، بر محورهای نه‌گانه بنا نهاده است که عبارتند از:

- ۱- اولویت مدیریت تقاضا و اصلاح الگوی مصرف بر تأمین منابع آب؛
- ۲- ارتقای حکمرانی و بهره‌وری آب با اصلاح سازوکارها؛
- ۳- صیانت از ذخایر آب کشور با تمرکز بر احیاء و تعادل بخشی و جبران تراز منفی آب زیرزمینی؛
- ۴- فراهم کردن زمینه حضور بخش خصوصی در اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها؛
- ۵- خاتمه و به بهره‌برداری رساندن پروژه‌های نیمه‌تمام اولویت‌دار؛
- ۶- ساماندهی و حفاظت از بستر و حریم رودخانه‌ها؛
- ۷- استقرار نظام قیمت‌گذاری بر اساس هزینه تمام شده؛
- ۸- تسریع در اجرا و تکمیل برنامه‌های تأمین آب در حوضه‌های آبریز مشترک با کشورهای همسایه؛
- ۹- توجه به تهیه ضوابط و استانداردها مورد نیاز بخش آب.

از سوی دیگر، مدیریت آب در کشور دارای پیچیدگی‌های بسیار و دربرگیرنده فعالیت‌های سازه‌ای و غیرسازه‌ای متنوع و فراوان است. محدودیت آب قابل دسترس، توزیع غیریکنواخت آن در سطح کشور، افزایش جمعیت، الگوی نامناسب شهرنشینی، مراکز سکونتگاهی، نوع و شیوه تولید محصولات زراعی از منظر سازگاری با اقلیم، تأمین آب مورد نیاز را در بسیاری از مناطق کشور مشکل ساخته و به تدریج بر ابعاد آن افزوده است. به طوری که تأمین آب قابل دسترس و مطمئن برای مصارف مختلف یکی از چالش‌های مهم در کشور محسوب شده و توسعه اقتصادی و اجتماعی را در برخی نقاط با مشکل مواجه کرده است.

با وجود این و بر اساس لایحه ارسالی از سوی سازمان برنامه و بودجه کشور، اعتبارات بخش آب (برای ۳۶۰ طرح مندرج در پیوست شماره یک قانون بودجه، ردیف خرید تضمینی آب از بخش غیردولتی و ردیف‌های متفرقه) از میزان ۷۳,۸۴۹,۶۰۷ میلیون ریال در سال ۱۳۹۹ به عدد ۹۸,۰۸۵,۰۰۰ میلیون ریال با رشد حدود

۳۲,۳ درصد رسیده است. از سوی دیگر، با برنامه‌ریزی‌های انجام شده علی‌رغم همه تحریم‌ها و مشکلات تأمین منابع مالی در سال‌های اخیر، مقرر است با افزایش اعتبار یاد شده اقدامات اساسی زیر در سال ۱۴۰۰ صورت پذیرد.

- ۱- بهره‌برداری از ۱۶ سد با حجم مخزن یک میلیارد و ۴۷۴ میلیون مترمکعب؛
- ۲- بهره‌برداری از ۱۱ طرح آبرسانی با ظرفیت ۱,۳۶۴,۷۷۰ میلیون مترمکعب در شبانه‌روز؛
- ۳- بهره‌برداری از ۷ طرح شبکه آبیاری و زهکشی مرزی با مساحت ۲۸۰۰۰ هکتار؛
- ۴- مدیریت ۱۱۵ قرارداد تأمین آب شرب با بخش خصوصی به ظرفیت ۱,۹۶۶,۷۵۰ در شبانه‌روز.

۱- بررسی، تحلیل و تبیین فعالیت‌های بخش، منابع و مصارف آن

مقدمه

رشد سریع جمعیت و توسعه شهرنشینی در هزاره سوم، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، تقاضای آب را به منظور تأمین نیازهای جمعیتی به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش داده است. این موضوع در مناطقی از جهان که به صورت طبیعی همواره با کمبود آب دست و پنجه نرم می‌کنند، بیشتر حائز اهمیت است. سه عامل مهم استقلال سیاسی و اقتصادی، خودکفایی و اقتدار سیاسی بستگی فراوانی به حوزه‌های آب، خاک و غذا دارند و بنابراین کم‌آبی می‌تواند بر خاک، غذا، اقتصاد و حتی سیاست، تأثیرگذار باشد. به همین دلیل نیز میلیاردها نفر در سراسر جهان، به‌ویژه در مناطق کم‌آب، نگران سرنوشت و آینده آب و دسترسی به آن هستند. از سوی دیگر در مناطق خشک و نیمه‌خشک، توانمندی کشورها در حکمرانی خوب، منابع محیط‌زیستی آب، خاک، انرژی و پسماند، معرف سطح توسعه‌یافتگی آنهاست. ایران با بارشی معادل یک سوم متوسط بارش دنیا و یک دوم متوسط بارش آسیا، در منطقه‌ای خشک و کم‌آب قرار دارد. به همین دلیل مسئله آب و منابع آبی در کشور ما، چنان مهم و استراتژیک است که ضرورت توجه بسیار جدی و راهبردی به آن را دوچندان ساخته است. همچنین رشد روزافزون جمعیت شهرها، افزایش سطح بهداشت عمومی، نیاز گسترده به محصولات غذایی، محدودیت منابع آب شهرها، آلودگی منابع آب، محدودیت‌های مالی، تثبیت قیمت‌ها، فرسودگی شبکه‌های تأمین و توزیع و بسیاری مسائل از این دست، بهره‌برداری از همین منابع اندک آب را نیز دچار چالش کرده و بر پیچیدگی مدیریت منابع آب در کشور افزوده است. از طرفی تقریباً کشور ما دو دهه درگیر خشک‌سالی‌های پی‌درپی بوده و این امر سبب شده تا در کنار مصرف بی‌رویه آب و افزایش جمعیت، سرانه منابع آب تجدیدپذیر کاهش یافته و به حدود ۱۳۰۰ مترمکعب به ازای هر نفر در سال برسد که بر اساس شاخص فالکن مارک^۱ در شرایط تنش آبی قرار دارد. همچنین کمبود منابع آب سطحی در اثر کاهش بارش‌ها، سبب برداشت بی‌رویه از منابع آب زیرزمینی و کسری مخزن بالغ بر ۱۳۵ میلیارد مترمکعبی از این منابع استراتژیک شده که خود مشکلات عدیده‌ای را برای کشور بخصوص در زمینه پایداری تأمین آب شرب ایجاد کرده است. تمامی این موارد، سبب شده است تا پرداختن به موضوع آب، مدیریت بهینه و ارتقای بهره‌وری مصرف آن و جلوگیری از بحران‌های آبی، به یک موضوع کلیدی و مهم در کشور تبدیل شود. از این رو برنامه توسعه ششم فرصت مغتنمی بوده تا به موضوع آب به عنوان یک موضوع خاص و کلیدی که توسعه و آینده کشور را تحت تأثیر قرار می‌دهد، پرداخته شود. ذکر این نکته ضروری است که با ارائه گزارش‌های متعدد، موضوع آب در برنامه ششم به‌عنوان موضوع خاص و راهبردی انتخاب و در بند «الف» ماده (۲) قانون برنامه ششم توسعه درج شده است. از این رو، اصلی‌ترین رسالت بخش آب کشور، باید معطوف به تحقق بخشیدن به تحول بنیادین «تغییر رویکرد از توسعه فیزیکی ظرفیت‌های تأمین آب» به «مدیریت تخصیص و تأمین پایدار و با کیفیت آب با مشارکت مردم، سازگار با محیط‌زیست و بر اساس مدیریت به‌هم‌پیوسته منابع آب در سطح حوضه‌های آبریز و ارتقای بهره‌برداری از تأسیسات آبی و سرمایه‌گذاری‌های موجود» شود.

1. Falkenmark index

۱-۱- تحلیل و تبیین مهم‌ترین متغیرهای اقتصادی یا اجتماعی بخش و پیش‌بینی آن در سال

۱۴۰۰

- مهم‌ترین متغیرهای اقتصادی و اجتماعی بخش آب به شرح زیر ارائه می‌شود:
- ۱- مدیریت و تعادل بخشی منابع آب زیرزمینی از طریق پر و مسلوب‌المنفعه نمودن چاه‌های غیرمجاز، نصب کنتورهای هوشمند، جلوگیری از اضافه برداشت.
 - ۲- ایجاد زیرساخت‌های اساسی برای تأمین و توزیع پایدار آب شرب، کشاورزی و صنعت.
 - ۳- احداث شبکه‌های آبیاری و زهکشی و ارتقای بهره‌وری و توجه به ارزش اقتصادی و امنیتی و سیاسی آب، در استحصال، عرضه، نگهداری و مصرف آن.
 - ۴- انجام مطالعات تعیین حد بستر و حریم رودخانه‌ها و اجرای عملیات ساماندهی، دیواره‌سازی و اصلاح مسیر رودخانه‌ها.
 - ۵- مهار آب‌هایی که از کشور خارج می‌شود و اولویت استفاده از منابع آب‌های مرزی مشترک.
 - ۶- بهره‌برداری و خاتمه طرح‌های مهم، اولویت‌دار و دارای پیشرفت فیزیکی بالا.
- همان‌گونه که در ادامه و در خصوص نحوه توزیع اعتبارات و جهت‌دهی آنها پرداخته خواهد شد، در سال ۱۴۰۰ نیز موارد شش‌گانه فوق به صورت جدی در دستور کار وزارت نیرو و این سازمان قرار دارد.

۱-۲- تحلیل و تبیین نماگرهای عملکردی بخش

نماگرهای اصلی بخش آب که مبنای بررسی عملکرد وزارت نیرو در سال‌های برنامه ششم توسعه قرار گرفته است در قالب ۱۰ نماگر اصلی تنظیم و به شرح جدول ۱ ارائه شده است.

همان‌گونه که در جدول ۱ مشاهده می‌شود یکی از مهم‌ترین اقدامات در دولت، عملیات ساماندهی و لایروبی رودخانه‌ها بوده است که در سال ۱۳۹۸ با ۲۰۰۰ کیلومتر ساماندهی، پیشرفت قابل ملاحظه‌ای حاصل است. عدم تحقق برخی موارد در مقابل برنامه اعلام شده عمدتاً ناشی از عدم تحقق منابع پیش‌بینی شده است.

جدول ۱: شاخص‌های بخش آب در طی سال‌های برنامه ششم توسعه

سال ۱۳۹۸			عملکرد سال ۱۳۹۷	عملکرد سال ۱۳۹۶	مقدار سال پایه (۱۳۹۵)	واحد	عنوان هدف کمی
درصد تحقق	عملکرد	هدف					
۵۴.۸	۶۸	۱۲۴	۷	۳۴۹	۲۴۰	میلیون مترمکعب	حجم مخزن سدهای غیرمرزی
۶.۵	۳۹۱۵	۶۰۶۳۶	۹۵۷۹	۱۰۶۹۰	۱۰۸۰۰	هکتار	احداث شبکه‌های آبیاری و زهکشی اصلی غیرمرزی
۹۵.۹	۲۸۷.۸	۳۰۰	۲۵۱	۱۲۹	۱۳.۶	میلیون مترمکعب	آبرسانی به شهرها، روستاها و صنایع
۱۵.۸	۷۰.۱	۴۴۴	۵۳۰	۱۹۷	۴۶۶	میلیون مترمکعب	حجم مخزن سدهای مرزی
۹.۱	۶۸۰	۷۵۰۰	۴۲۳۳۱	۵۶۰۳۳	۵۵۴۰۰	هکتار	احداث شبکه‌های آبیاری و زهکشی اصلی مرزی
۱۹۰۴.۸	۲۰۰۰	۱۰۵	۱۱۱	۱۳۶	۱۰۱	کیلومتر	اجرای عملیات ساماندهی و لایروبی رودخانه‌ها
۲۲.۲	۷۷۶۶	۳۵۰۰	۶۳۴۳	۴۲۱۵	۴۴۰.۸	حجمی - دستگاه	تجهیز چاه‌ها به ابزار اندازه‌گیری هوشمند
۲۸.۷	۴۱۹.۵	۱۴۶۴	۶۰۱	۵۸۲	۹۱۹	میلیون مترمکعب	کنترل، نظارت و مسلوب‌المنفعه نمودن چاه‌های آب فاقد پروانه بهره‌برداری مضر به مصالح عمومی و جلوگیری از اضافه برداشت چاه‌های مجاز
۱۰۲.۲	۱۳۹	۱۳۶	۱۲۸	۱۲۵	۱۱۸	تعداد سد	تأسیسات تأمین آب (ایمنی و پایداری و مرمت و بازسازی)
۱۰۰	۲۷	۲۷	۲۶	۲۵	۱۳۲	تعداد شبکه	تأسیسات انتقال و توزیع آب
۲۲.۸	۴۳۰	۱۸۸۶	۴۶۵	۴۹۰	۵۸۳	تعداد نقاط	تجهیز نقاط مصرف به ابزار اندازه‌گیری

منبع: سازمان برنامه و بودجه کشور، گزارش عملکرد قانون برنامه ششم توسعه در سال ۱۳۹۸

۲- چالش‌ها، تنگناها و مسائل اساسی در بخش

یکی از مهم‌ترین چالش‌های فراروی بخش آب کشور، عدم تحقق تغییر قیمت آب از تکلیفی به حداقل قیمت تمام شده است و این موضوع به صورت جدی باعث عقب‌ماندگی و عدم امکان تأمین منابع مالی لازم در این بخش شده است. با وجود این، سایر چالش‌های اثرگذار فرارو به شرح زیر است.

- عدم تکافوی منابع مالی مورد نیاز برای تکمیل عملیات اجرایی طرح‌ها و تعدد پروژه‌های نیمه‌تمام.
- مشکل ناشی از عدم تأمین نقدینگی مورد نیاز برای خرید تجهیزات و ماشین‌آلات ضروری طرح‌ها از خارج از کشور و مشکلات ترخیص کالا از گمرک.

- عدم تمایل سرمایه‌گذاران بخش خصوصی برای واگذاری کامل پروژه‌ها به ایشان به دلیل نبود سیاست‌های تشویقی و مهم‌تر از همه واقعی نبودن قیمت آب.

- عدم تناسب پرداخت اعتبارات با فصول کاری طرح‌ها.

- کمبود و محدودیت طبیعی منابع تجدیدشونده آب در دسترس و کاهش سرانه آب، همزمان با افزایش جمعیت.

- افزایش تقاضا برای بهره‌مندی از خدمات آب فراتر از توان طبیعی منابع آبی کشور.

- بحران‌های ناشی از خشکسالی‌ها و در مواردی سیل‌ها و برداشت بیش از حد سفره‌های زیرزمینی و نارسایی برخی قوانین.

- بی‌توجهی به جنبه‌های زیست‌محیطی و حفاظت از منابع آب در طرح‌های توسعه صنعتی، کشاورزی و خدمات شهری و روستایی.

- روند رو به رشد همراه با تغییر نوع و ماهیت آلاینده‌های منابع آب از معدنی به آلی و ظهور اشکال آلاینده‌های مقاوم و به نسبت پایدار در فرایندهای متعارف تصفیه آب ناشی از عملکرد نامطلوب بخش‌های صنعتی، کشاورزی و شهری در دفع فاضلاب و عقب‌ماندگی طرح‌های ایجاد تأسیسات فاضلاب نسبت به طرح‌های منابع آب در کشور.

- موانع موجود در روند اعمال نقش حاکمیتی وزارت نیرو در مدیریت منابع آبی کشور و رویارویی با پاره‌ای تنش‌های اجتماعی در روند اجرایی تصمیم‌ها و وجود رقابت‌های شدید محلی و منطقه‌ای در تصاحب منابع آب.

- حاکمیت نگرش سنتی به آب به عنوان کالایی ارزان و محدودیت‌ها و فشارهای فراوان در روند منطقی شدن قیمت‌ها و نزدیک شدن تعرفه‌ها به بهای تمام شده تولید و عرضه آب.

- مشکلات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری در روند اعمال شیوه‌های کارآمد به منظور افزایش بهره‌وری آب در بخش‌های اصلی مصرف به‌ویژه در بخش کشاورزی.

- موانع و مقاومت پیش روی بازچرخانی آب با رویکرد استفاده مصرف چندباره آب برای مصارف گردشگری، زیست‌محیطی و صنعتی.

۳- جهت گیری ها، راهبردها و سیاست های بخش، تعیین شده در بخشنامه بودجه ۱۴۰۰

از آغاز به کار دولت، استراتژی سازمان برنامه و بودجه کشور و وزارت نیرو توجه به اصلاح سازوکارها در کنار اهمیت دادن به ساخت و سازها بوده است. در این راستا، در بخشنامه بودجه سال ۱۴۰۰ موارد زیر مورد تأکید قرار گرفته و بر همین مبنا بودجه فصل منابع آب تنظیم شده است.

- کاهش نقش دولت در اجرای طرح های عمرانی، تنوع بخشی به منابع مالی و واگذاری طرح ها به بخش خصوصی به منظور اجرای سریع تر و خودگردان شدن طرح ها و توسعه مشارکت عمومی خصوصی از طریق تعریف طرح های با سرمایه گذاری بخش خصوصی در بخش آب.
- اولویت بندی طرح ها و هدمندی هزینه کرد اعتبارات بر اساس اولویت بندی و افزایش بهره وری با متوقف کردن تعدادی از طرح های با پیشرفت فیزیکی پایین و مشکل دار.
- تقویت اعتبارات طرح های قابل خاتمه و بهره برداری تا پایان سال ۱۴۰۰.
- تسریع در تکمیل طرح های تملک دارایی های سرمایه ای با رویکرد پیشرفت متوازن و فراگیر.

۴- تبصره های بودجه مربوط به بخش

تبصره های پیشنهادی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ که اختصاصی بخش آب کشور هستند به شرح زیر ارائه شده است.

تبصره ۵ بند (ط)- وزارتخانه های نفت، صنعت، معدن و تجارت و نیرو از طریق شرکت های تابعه و وابسته ذی ربط و با تصویب شورای اقتصاد، اوراق مالی اسلامی (ریالی یا ارزی) در سقف سی و پنج هزار میلیارد (۳۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال منتشر کنند تا به منظور سرمایه گذاری در طرح های نفت و گاز با اولویت میادین مشترک وزارت نفت و طرح های زیربنایی و توسعه ای وزارت صنعت، معدن و تجارت و وزارت نیرو به مصرف برسد. بازپرداخت اصل و سود این اوراق را توسط شرکت های مذکور از محل افزایش تولید همان میادین (برای طرح های وزارت نفت) و عایدات طرح (برای طرح های وزارت صنعت، معدن و تجارت و وزارت نیرو) تضمین کنند.

تبصره ۷ بند (د)- به دولت اجازه داده می شود مابه التفاوت قیمت تکلیفی و قیمت تمام شده فروش هر مترمکعب آب و دفع فاضلاب را (پس از تأیید سازمان حسابرسی به عنوان بازرس قانونی در رسیدگی به صورت های مالی همان سال) با بدهی طرح های تملک دارایی های سرمایه ای به بهره برداری رسیده بخش آب و فاضلاب وزارت نیرو موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه و بودجه کشور مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۰ با اصلاحات و الحاقات بعدی از محل ردیف درآمدی ۳۱۰۴۰۴ و ردیف هزینه ای ۳۳-۵۳۰۰۰۰ به صورت جمعی- خرجی تسویه کند. شرکت های دولتی ذی ربط مکلفند تسویه حساب را در صورت های مالی خود اعمال کنند. سرمایه شرکت های مذکور معادل بدهی تسویه شده ناشی از اجرای این حکم افزایش می یابد.

تبصره ۸ بند (ج) - شرکت‌های آب منطقه‌ای و سازمان آب و برق خوزستان مجازند از محل منابع داخلی خود و بخشی از اعتبارات طرح‌های تعادل بخشی و تغذیه مصنوعی در قالب وجوه اداره شده نسبت به تأمین هزینه‌های خرید و نصب کنتورهای حجمی و هوشمند چاه‌های آب کشاورزی مجاز اقدام کرده و به صورت اقساطی با روشی که توسط دستگاه اجرائی مربوطه تعیین می‌شود، اصل و کارمزد این تسهیلات را از صاحبان این چاه‌ها دریافت کنند. صد درصد (۱۰۰٪) اقساط وصولی برای اجرای طرح‌های احیاء و تعادل بخشی منابع آب زیرزمینی در اختیار شرکت‌های آب منطقه‌ای استان‌ها و سازمان آب و برق خوزستان قرار می‌گیرد.

تبصره ۸ بند (ه) - در اجرای بند (ب) ماده (۳۳) قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶ با اصلاحات و الحاقات بعدی و جهت حفظ و صیانت از آبخوان‌های کشور و افزایش اطمینان‌پذیری تأمین آب برای مصارف مختلف در بخش‌های شرب، صنعت و کشاورزی، شرکت‌های آب منطقه‌ای استان‌ها و سازمان آب و برق خوزستان مکلفند با توجه به شرایط اقتصادی و اقلیمی مناطق مختلف کشور از مصرف‌کنندگان آب کشاورزی برای چاه‌های مجاز فاقد کنتور هوشمند بر اساس پروانه بهره‌برداری آنها و برای چاه‌های مجاز دارای کنتور هوشمند بر اساس برداشت مجاز از آنها به ازای هر مترمکعب برداشت آب از آبخوان‌ها، حداکثر معادل دویست (۲۰۰) ریال متناسب با کشت غالب منطقه و میزان درآمد کشاورزان مطابق دستورالعمل مشترک وزرای نیرو و جهاد کشاورزی، دریافت و به ردیف شماره ۱۶۰۱۱۲ جدول شماره (۵) این قانون نزد خزانه‌داری کل کشور واریز نمایند. معادل مبلغ واریزی پس از مبادله موافقت‌نامه از محل ردیف ۵۲-۵۳۰۰۰۰۰ جدول شماره (۹) این قانون به ترتیب هفتاد درصد (۷۰٪) برای تحقق اهداف برنامه‌های تعادل بخشی و بهبود بهره‌برداری آب و انجام مطالعه در دشت‌هایی که با فرونشست زمین مواجه است و یافتن راهکارهای پیشگیری و برگرداندن آن به شرایط قبل در اختیار سازمان مدیریت منابع آب ایران و سی درصد (۳۰٪) در اختیار وزارت جهاد کشاورزی برای اجرای طرح‌های افزایش بهره‌وری آب قرار می‌گیرد. آیین‌نامه اجرائی این بند توسط وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی و سازمان برنامه و بودجه کشور تهیه می‌شود و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

در خصوص چاه‌های غیرمجاز وفق بند (ه) ماده (۴۵) قانون توزیع عادلانه آب نسبت به مسلوب‌المنفعه کردن این چاه‌ها اقدام و جریمه مربوط به میزان برداشت آب تا زمان انسداد چاه به ازای هر مترمکعب حداکثر یک هزار (۱,۰۰۰) ریال متناسب با افت سفره و حجم کسری مخزن سفره که حسب دستورالعمل وزیر نیرو تعیین می‌شود، دریافت می‌گردد.

تبصره ۸ بند (و) - به منظور پیشگیری و بازسازی خسارت ناشی از سیل و ساماندهی و لایروبی رودخانه‌ها، به شرکت‌های آب منطقه‌ای استان‌ها و سازمان آب و برق خوزستان اجازه داده می‌شود بهره‌برداری از مصالح مازاد رودخانه‌ای را از طریق مزایده و انعقاد قرارداد مشارکت عمومی - خصوصی، به پیمانکاران یا بهره‌برداران شن و ماسه (با به‌کارگیری پیمانکاران دارای صلاحیت) به شرط واریز حقوق دولتی واگذار نماید. در صورت وصول درآمد مازاد بر عملیات تعیین شده در قرارداد، منابع حاصله به ردیف درآمدی ۱۶۰۱۴۹ واریز می‌گردد. منابع حاصله از محل ردیف ۳۰-۵۳۰۰۰۰۰ جدول شماره (۹) این قانون در اختیار شرکت مدیریت منابع آب ایران قرار می‌گیرد تا در چارچوب موافقت‌نامه متبادله با سازمان برنامه و بودجه کشور صرف ساماندهی

رودخانه‌های کشور شود. گزارش عملکرد مالی و عملیاتی این بند، هر سه ماه یکبار توسط وزارت نیرو به سازمان‌های مدیریت بحران کشور و برنامه و بودجه کشور ارسال می‌گردد. دستورالعمل اجرایی این بند ظرف مدت سه ماه از تاریخ ابلاغ این قانون توسط وزارت نیرو تهیه و ابلاغ می‌شود.

۴-۱- تحلیل و تبیین وضعیت درآمدهای دستگاه‌ها و نوع درآمدهای مختلف در بخش

عمده اعتبارات مورد نیاز بخش آب کشور به دلیل واقعی نبودن قیمت آب از منابع عمومی دولت تأمین می‌گردد. با وجود این، انواع منابع و درآمدهای بخش آب متکی به منابع بودجه عمومی، به شرح زیر است:

۱- اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای بخش آب کشور در لایحه بودجه سنواتی: اعتبارات یاد شده در فصل منابع آب و در قالب برنامه‌های فصل یادشده توزیع می‌گردند.

۲- استفاده از تسهیلات فاینانس داخلی بر اساس ماده ۵۶ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت: بر اساس ماده ۵۶ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، سرمایه‌گذاران بخش خصوصی می‌توانند در طرح‌ها سرمایه‌گذاری کرده و پس از اتمام طرح با سود معقولی سرمایه‌گذاری انجام شده را بر اساس مدل مالی مورد توافق و از محل اعتبارات عمومی دریافت نمایند. این مدل سرمایه‌گذاری اگرچه مقروض کردن دولت در سال‌های بعد است، اما باعث می‌شود همه نسل‌های بعد منتفع از طرح، در پرداخت هزینه‌های آن مشارکت داشته باشند.

۳- استفاده از ظرفیت‌های ماده ۲۰ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) در مورد خرید تضمینی آب از سرمایه‌گذاران خصوصی بخش آب در قالب طرح‌های مشارکت عمومی- خصوصی.

۴- استفاده از اعتبارات صندوق توسعه ملی برای طرح‌های مهار آب‌های مرزی تا سال ۱۳۹۸.

۵- فروش حق اشتراک و حق انشعاب آب شرب، کشاورزی و صنعت.

۶- فروش پساب به شهرداری‌ها و صنایع: در حال حاضر و برای استفاده بهینه از پساب‌های شهری، رویکرد جایگزینی آنها با منابع آبی که در اختیار بخش‌های صنعت و فضای سبز قرار داشته و از کیفیت مناسبی نیز برخوردار است و یا استفاده مستقیم پساب در مصارف مجاز، مورد توجه واقع شده و با جدیت در دستور کار بخش آب کشور قرار گرفته است و در همین راستا، شیوه جدید تخصیص پساب وزارت نیرو در سال ۱۳۹۸ ابلاغ شده است.

۴-۲- تحلیل و تبیین اعتبارات هزینه‌ای بخش (بر حسب برنامه - دستگاه اجرایی و...)

ردیف‌های متفرقه

اعتبارات هزینه‌ای بخش آب کشور شامل ردیف خرید تضمینی آب و پساب از محل هدفمندی یارانه‌ها و پرداخت کمک زیان به شرکت‌های آب منطقه‌ای است.

اعتبارات خرید تضمینی آب و پساب از مبلغ ۱۱۲۰ میلیارد تومان در سال ۱۳۹۹ به مبلغ ۱۸۵۰ میلیارد تومان در سال ۱۴۰۰ افزایش یافته است. این اعتبار صرف خرید تضمینی آب و پساب از سرمایه‌گذاران بخش خصوصی خواهد شد.

با توجه به قانون حذف حق‌النظاره چاه‌های کشاورزی بر اساس قانون تأمین منابع مالی برای جبران خسارات ناشی از خشکسالی و یا سرمازدگی (در سال ۱۳۸۳) و جبران زیان شرکت‌های آب منطقه‌ای بابت این موضوع، ردیف کمک زیان شرکت‌های آب منطقه‌ای در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نیز با اعتبار ۱۲۵۰ میلیارد ریال پایدار است.

۴-۳- تحلیل و تبیین نماگرهای مالی بخش (رشد سالیانه، سهم برنامه‌ها و فصل از بودجه

عمومی دولت)

وضعیت اعتبارات طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای بخش آب در فصل منابع آب به شرح جدول ۲ است. همانگونه که مشاهده می‌شود، بیشترین سهم بودجه از منابع عمومی کل کشور برای بخش آب در لایحه پیشنهادی بودجه سال ۱۴۰۰ به میزان ۷,۴ درصد از بودجه عمومی کشور پیش‌بینی شده بوده که با توجه به اهمیت ویژه تأمین و توزیع آب در بین استفاده‌کنندگان بخش‌های مختلف نیازمند توجه و افزایش بیشتر برای اداره اثرگذار آب کشور است.

جدول ۲: وضعیت اعتبارات بخش آب وزارت نیرو در سال‌های گذشته (میلیارد ریال)

سال	بودجه عمومی کشور	اعتبارات بخش آب	سهم بخش از بودجه عمومی کشور (درصد)
۱۳۹۷	۶۲۰,۰۰۰	۳۵,۸۵۰	۵,۷
۱۳۹۸	۶۶۹,۰۰۰	۴۴,۶۵۰	۶,۶
۱۳۹۹	۸۸۰,۰۰۰	۵۲,۶۱۰	۵,۹
۱۴۰۰	۱,۰۴۰,۰۰۰	۷۶,۷۰۰	۷,۴

منبع: سازمان برنامه و بودجه کشور، قوانین بودجه سال ۱۳۹۷-۱۳۹۹ کل کشور

۴-۴- تحلیل و تبیین اعتبارات تملک دارایی مالی بخش

همان گونه که در ابتدای قسمت چالش‌های بخش آب کشور اشاره شد یکی از چالش‌های بخش، کمبود اعتبارات با توجه به تعدد پروژه‌های نیمه‌تمام در دست اجرا بوده است. بر این اساس و به منظور تأمین منابع مالی مورد نیاز از ظرفیت‌های اوراق مشارکت، تسهیلات صندوق توسعه ملی، تأمین تسهیلات مالی فاینانس خارجی موضوع ماده (۶۲) قانون محاسبات عمومی و همچنین ظرفیت تسهیلات بانک‌های توسعه‌ای بین‌المللی استفاده شده است. از این رو برای بازپرداخت این تسهیلات، اعتبارات لازم به شرح جدول ۳ در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ پیش‌بینی شده است.

جدول ۳: وضعیت اعتبارات در نظر گرفته شده برای بازپرداخت تسهیلات بخش آب وزارت نیرو (میلیارد ریال)

لایحه ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۹	عنوان ردیف
۷۰۶,۰۰۰	۴۰۰,۰۰۰	بازپرداخت اصل اوراق مشارکت دارای تضمین دولت، اسناد خزانه و سایر اوراق بهادار
۴۰,۱۳۳	۸۹۰۰	سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران - بازپرداخت اقساط معوقه و پرداختی گذشته و اقساط تسهیلات دریافتی سال ۱۳۹۱ بانک توسعه اسلامی
۶۰,۱۰۰	۱۵,۱۰۰	بازپرداخت تعهدات ارزی طرح‌های وزارت نیرو و شرکت‌های تابعه
۴۰۳۰	۱۰۳۰	بازپرداخت تعهدات وام بانک توسعه اکو
۵۰۰۰	۵۰۰۰	تعهدات پرداخت نشده بودجه مصوب سال‌های قبل موضوع ماده (۶۳) و (۶۴) قانون محاسبات عمومی کشور و اعتبارات تکمیلی طرح‌های سال خاتمه ۱۳۹۴

منبع: سازمان برنامه و بودجه کشور، ماده واحده لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور

۴-۵- بررسی و تحلیل اصلاحات ساختاری در بودجه دستگاه‌های بخش

ساختار بخش آب کشور در بودجه از ابتدای دولت تدبیر و امید با تغییرات اساسی، حسب نیازهای ضروری بخش مواجه شد. تغییراتی که ضمن بررسی مجدد وضعیت منابع آبی و خشکسالی‌ها بدون افزایش قابل ملاحظه اعتبارات و با تغییر در توزیع اعتبارات، رویکرد دولت از اقدامات سازه‌ای به اقدامات توأمان سازه‌ای و غیرسازه‌ای تغییر یافت. مهم‌ترین اقدامات انجام شده عبارتند از:

- ۱- توجه ویژه به تعادل بخشی منابع آب زیرزمینی با توجه به افت بیش از حد سطح آب زیرزمینی با بیش از ۱۳ برابر کردن اعتبار این بخش در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ و ادامه همین روند در سال‌های بعد.
- ۲- افزایش اعتبار طرح‌های ساماندهی رودخانه‌ها به عنوان ابزاری برای پیشگیری از وقوع سیلاب‌های مخرب با حدود ۳ برابر شدن اعتبارات این بخش در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ و ادامه همین روند در سال‌های بعد.
- ۳- افزایش قابل ملاحظه اعتبارات ردیف‌های مرمت و بازسازی تأسیسات، تکمیل و تجهیز نقاط به ابزارهای اندازه‌گیری و تجهیزات تحویل حجمی آب در طول سال‌های برنامه ششم توسعه.

۴-۶- مهم‌ترین ویژگی‌های بودجه بخش در سال ۱۴۰۰

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ با توجه به نیاز اعتباری طرح‌های بخش آب کشور، سازمان برنامه و بودجه کشور بر آن شد تا ضمن اختصاص اعتبارات مورد نیاز به نسبت سهم اختصاص یافته به بخش، به گونه‌ای اعتبارات یادشده را توزیع کند تا طرح‌ها و پروژه‌های نیمه‌تمام تعیین تکلیف شده و تعدادی از طرح‌ها نیز خاتمه یابند. در این فرایند نکات مهم قابل ذکر عبارتند از:

- ۱- افزایش اعتبارات طرح‌های بخش آب در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل (افزایش حدود ۳۲٫۸ درصدی نسبت به سال قبل).
- ۲- توجه خاص و ویژه به طرح‌های قابل خاتمه و بهره‌برداری در سال ۱۴۰۰.
- ۳- افزایش اعتبار طرح‌های مهار آب‌های مرزی در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نسبت به سال‌های گذشته با توجه به تأمین اعتبارات طرح‌های یادشده از محل منابع صندوق توسعه ملی در سنوات قبل.
- ۴- در اولویت قرار گرفتن طرح‌های مصوب سفر مقام معظم رهبری و طرح‌های مشمول تسهیلات مالی داخلی و خارجی و وام‌های بانک‌های توسعه‌ای.
- ۵- ایفای تعهدات بخش خصوصی از محل ردیف خرید تضمینی آب و افزایش ۶۳ درصدی آن نسبت به سال ۱۳۹۹ در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

۴-۷- تفاوت‌ها و نوآوری‌ها در بودجه بخش، متأثر از شیوع بیماری کووید-۱۹

اثر مهم شیوع ویروس کرونا بر بخش آب، افزایش ۱۲ درصدی مصرف آب نسبت به مدت مشابه سال قبل بوده است. بر این اساس، به منظور تأمین آب شرب پایدار و مطمئن برای شهرها، علاوه بر تقویت اعتبارات طرح‌های قابل بهره‌برداری در سال آینده، تقویت اعتبارات طرح‌های تأمین (با اولویت سدهای با هدف تأمین آب شرب) و انتقال آب شرب (طرح‌های آبرسانی) در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ به شرح جدول زیر مد نظر قرار گرفت.

جدول ۴: وضعیت اعتبارات طرح‌های تأمین و انتقال آب شرب (میلیارد ریال)

موضوع	اعتبار سال ۱۳۹۹	اعتبار سال ۱۴۰۰	درصد رشد
طرح‌های آبرسانی و خرید تضمینی آب	۲۹,۲۸۴,۰۰۰	۴۲,۸۳۸,۰۰۰	۴۶.۳
ساختمان سدها و سازه‌های انتقال	۱۲,۹۸۶,۰۷۶	۱۹,۶۶۴,۲۹۰	۵۱.۴

منبع: سازمان برنامه و بودجه کشور، ماده واحده لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور

۴-۸- سیاست های اتخاذ شده و آثار و پیامدهای اجرایی آن

در توزیع اعتبارات بخش آب کشور ضمن توجه به موضوعات متعارف همچون اجرای سدها، شبکه‌های آبیاری و زهکشی و طرح‌های آبرسانی، به موضوعات با اهمیت دیگری مانند عملیات ساماندهی رودخانه‌ها و تعیین حد بستر و حریم آن‌ها، تعادل بخشی منابع آب زیرزمینی، مرمت و بازسازی تأسیسات آبی در دست بهره‌برداری، تدوین استانداردها و ضوابط فنی، امکان بهره‌گیری از پتانسیل بخش خصوصی برای اجرای طرح‌ها و امکان تخصیص پساب حاصله به سرمایه‌گذاران و استفاده از سرمایه‌گذاران بخش خصوصی برای اجرای تأسیسات نمک‌زدایی پرداخته است و از نتایج آن به موارد زیر می‌توان اشاره کرد.

- ۱- حضور سرمایه‌گذاران بخش خصوصی در قالب قراردادهای مشارکت عمومی- خصوصی با بخش آب به عنوان پیشروترین بخش در این‌گونه قراردادها.
- ۲- آمادگی بیش از پیش برای مواجهه با سیلاب‌ها در حوزه وظایف خود ضمن توجه به موضوعات ساماندهی رودخانه‌ها.
- ۳- سوق دادن تدوین ضوابط و استانداردها بخش آب به سوی موضوعات غیر سازه‌ای همچون موضوعات اجتماعی و اقتصادی و محیط‌زیست و توجه ویژه به ضوابط مورد نیاز برای بهره‌برداری و نگهداری سازه‌ها و همچنین ضوابط کنترل سیلاب.
- ۴- کاهش مشکلات کسری منابع آب زیرزمینی با انجام اقدامات تعادل بخشی منابع آب زیرزمینی.

۴-۹- ترسیم نقش بخش خصوصی در فعالیت‌های بخش

در شرایط حاکم بر کشور، انجام همه سرمایه‌گذاری‌های عمومی بزرگ توسط دولت غیرممکن است و در مواردی کارآمدی سرمایه‌گذاری‌هایی که با مشارکت بخش خصوصی انجام می‌شود، بالاتر است. ایجاد زمینه برای سودآوری سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی و خودگردان شدن سرمایه‌گذاری بخش عمومی از مهم‌ترین پیش‌نیازهای تأمین و تنوع بخشی به منابع مالی است. تنوع منابع مالی به معنای افزایش مشارکت بخش خصوصی و جذب پس‌اندازهای آنان در سرمایه‌گذاری در توسعه تأسیسات آبی است. محدودیت بزرگی که نوآوری مالی و بالطبع مدیریت عرضه آب را دشوار می‌سازد، قیمت پایین آب و درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری در طرح‌های آب است. برای برون‌رفت از این تنگنا، مشارکت عمومی- خصوصی که نوعی توافق بلندمدت بین دولت و بخش خصوصی برای اجرا یا مدیریت پروژه‌های خدمات بخش عمومی (تأسیسات تأمین و انتقال آب) است، پیش‌بینی و اجرا می‌شود. این نوع قراردادها، امکان انتقال ریسک‌های مربوط به ساخت، سرمایه‌گذاری و بهره‌برداری از پروژه‌ها را به بخش خصوصی فراهم می‌کند.

۴-۱۰- وضعیت واگذاری تولید و خدمات بخش، به بخش غیر دولتی

از سال ۱۳۸۶ موضوع سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در پروژه‌ها به صورت نظام‌مند در دستور کار وزارت نیرو قرار گرفت و پیگیری برای تدوین قوانین بالادستی و تهیه و تدوین دستورالعمل‌های قراردادی انجام شد و ضمن ایجاد ردیف خرید تضمینی آب در قانون بودجه به دلیل واقعی نبودن قیمت آب، اقدامات مهمی به شرح زیر صورت پذیرفت.

۱- تهیه اولین نسخه نمونه قرارداد برای آب‌شیرین‌کن توسط شرکت مهندسی آب و فاضلاب کشور در سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹.

۲- اجازه به وزارت نیرو طی بند «الف» ماده ۱۴۲ قانون برنامه پنجم توسعه کشور مبنی بر تضمین خرید آب استحصالی و پساب تصفیه شده از سرمایه‌گذاران اعم از داخلی و خارجی.

۳- تصویب دستورالعمل موضوع بند «الف» ماده ۱۴۲ قانون برنامه پنجم توسعه توسط شورای اقتصاد و ابلاغ آن در ابتدای سال ۱۳۹۱ که طی آن وزارت نیرو موظف به تهیه و ابلاغ تیپ قراردادهای خرید تضمینی شد.

۴- ابلاغ نمونه قراردادهای خرید تضمینی آب از تأسیسات نمک‌زدایی (آب‌شیرین‌کن) توسط وزیر نیرو در اسفندماه ۱۳۹۱ و ابلاغ نمونه قراردادهای خرید تضمینی آب/ پساب از تصفیه‌خانه‌های آب/ فاضلاب توسط وزیر نیرو در اسفندماه ۱۳۹۲.

۵- تعیین مدل واگذاری پروژه‌های آب و فاضلاب برای سرمایه‌گذاری، به عنوان نمونه استفاده از روش BOO برای تأسیسات نمک‌زدایی (آب‌شیرین‌کن‌ها) و روش BOT برای تصفیه‌خانه‌های آب و فاضلاب و خطوط انتقال.

۶- تصویب ماده ۲۰ قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) برای دائمی شدن حکم مربوطه در قوانین در سال ۱۳۹۳ و ابلاغ دستورالعمل مربوطه در سال ۱۳۹۵.

از این رو بخش آب کشور به عنوان بخش پیشرو برای فراهم ساختن زمینه حضور سرمایه‌گذاران، تعداد ۱۱۵ قرارداد مشارکت عمومی - خصوصی به شرح جدول ۵ منعقد شده است.

جدول ۵: وضعیت قراردادهای مشارکت عمومی - خصوصی بخش آب (میلیارد ریال)

ردیف	نوع تأسیسات	نوع قرارداد	تعداد قرارداد	جمعیت تحت پوشش (هزار نفر)	ظرفیت (مترمکعب در شبانه‌روز)	مبلغ سرمایه‌گذاری (میلیارد ریال)
۱	نمک‌زدایی در حال ساخت	BOO	۲۳	۱,۹۵۰	۲۷۳,۱۷۰	۱۵,۳۵۰
۲	نمک‌زدایی در حال بهره‌برداری	BOO	۷۰	۲,۱۹۰	۳۰۶,۵۸۰	۱۰,۱۳۰

تحلیل وضعیت بخش آب در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

ردیف	نوع تأسیسات	نوع قرارداد	تعداد قرارداد	جمعیت تحت پوشش (هزار نفر)	ظرفیت (مترمکعب در شبانه روز)	مبلغ سرمایه گذاری (میلیارد ریال)
جمع قراردادهای نمک زدایی						
۳	تصفیه خانه آب	BOT	۱۰	۸,۵۷۰	۱,۲۰۰,۰۰۰	۶,۹۰۰
۴	خطوط انتقال و آبرسانی	BOT	۵	۶۲۰	۸۷,۰۰۰	۲,۹۰۰
۵	مابقی پروژه‌ها (هدررفت، احیا، برقایی، ROT)	سایر	۷	-	۱۰۰,۰۰۰	۱,۰۰۰
مجموع کل قراردادها						
			۱۱۵	۱۳,۳۳۰	۱,۹۶۶,۷۵۰	۳۶,۲۸۰

منبع: وزارت نیرو، معاونت آب و آبفا

* جمعیت تحت پوشش پروژه‌های آبرسانی و تصفیه خانه آب و نمک زدایی: ۱۳,۳۳۰ نفر

۴-۱۱- مهم‌ترین اقدامات و عملیات اولویت‌دار در فعالیت‌های بخش

با توجه به موارد مهم طرح شده در بندهای قبل، مهم‌ترین اقدامات اولویت‌دار در بخش آب به شرح زیر است.

- ۱- تأمین اعتبارات متناسب با حجم عملیات برنامه‌های بخش آب و توجه ویژه به این بخش با توجه به خاص و راهبردی بودن موضوع آب در برنامه ششم توسعه.
- ۲- اصلاح تعرفه آب و نزدیک کردن آن به قیمت تمام‌شده در قوانین و مقررات مربوطه.
- ۳- همراهی دستگاه‌های بخشی و فرابخشی برای حفاظت و صیانت از منابع آب زیرزمینی.
- ۴- همراهی همه‌جانبه برای اصلاح ساختار بخش آب کشور بر مبنای حوضه‌های آبریز.
- ۵- جلوگیری از ایجاد طرح‌های جدید در بودجه سنواتی با توجه به محدودیت منابع و تعدد پروژه‌های نیمه‌تمام.
- ۶- تنوع بخشی منابع مالی و استفاده از راهکارهای مختلف جذب سرمایه‌گذاری برای اجرای طرح‌های آبی.
- ۷- تدوین الگوی کشت مناسب توسط وزارت جهاد کشاورزی با همکاری وزارت نیرو متناسب با اقلیم مناطق به‌عنوان یک امر مهم در زمینه بهینه‌سازی مصرف آب.
- ۸- فرهنگ‌سازی و اشاعه فرهنگ صحیح مدیریت مصرف آب.
- ۹- جلب همکاری مسئولان استانی برای اجرای برنامه‌ریزی‌های انجام‌شده توسط بخش آب و پرهیز از نگرش منطقه‌ای.

۴-۱۲- راهکارهای کاهش هزینه‌های غیر ضروری در بخش

خشک‌سالی‌های سال‌های اخیر و کاهش آورد رودخانه‌ها در کنار افزایش مصرف آب شرب به دلیل افزایش جمعیت و همچنین کاهش کیفیت منابع آب زیرزمینی و ضرورت تأمین آب از منابع آب‌های سطحی، دولت را بر آن داشت تا ضمن بازنگری در سطوح شبکه‌های آبیاری و زهکشی بر مبنای تخصیص بهنگام آب و کاهش سطوح مذکور طی سالیان اخیر، هزینه‌های غیر ضروری بخش آب را کاهش دهد. سایر موارد مرتبط با کاهش هزینه‌های غیر ضروری به شرح زیر است:

۱- توجه به موضوع مدیریت مصرف آب در راستای کاهش مصرف و جلوگیری از اجرای طرح‌های جدید تأمین آب.

۲- ابلاغ ضوابط «انتخاب سیلاب طراحی سدهای بزرگ ایران» بر اساس ابلاغیه شماره ۹۳/۱۳۶۴۱/۳۱/۱۰۰ مورخ ۱۳۹۳/۰۲/۱۳ وزارت نیرو با توجه به اهمیت این ضابطه از دیدگاه ایمنی سدها و اثرات آن در پایین‌دست و همچنین کاهش هزینه‌های اجرایی سدهای بزرگ در طرح ضوابط و معیارهای فنی صنعت آب کشور به عنوان نمونه‌ای از ضوابط و استانداردهای ضروری که نشان از اهمیت و توجه به این طرح مهم برای ضابطه‌مند و استاندارد نمودن همه اقدامات بخش آب وزارت نیرو دارد.

۳- ابلاغیه آیین‌نامه مهندسی ارزش به شماره ۹۵/۱۰۸۲۷/۷۰۰ مورخ ۱۳۹۵/۱/۲۱ از سوی وزارت نیرو برای انجام مطالعات مهندسی ارزش در طرح‌ها و اصلاح احجام عملیاتی طرح‌ها.

۴- استفاده از تجهیزات تولید داخل در راستای کاهش هزینه‌ها و حمایت از تولید داخلی.

۵- بررسی طرح‌ها و پروژه‌های ذیل فصول در هر بخش

در این بخش، به صورت خلاصه تعداد طرح‌های فصل منابع آب در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور ۳۶۰ طرح است که به همراه مهم‌ترین موضوعات اصلی این بخش و تعداد طرح‌های مرتبط با آن به شرح زیر ارائه می‌شود.

- ۱- سدها و سازه‌های انتقال به تعداد ۱۰۶ طرح؛
- ۲- طرح‌های آبرسانی به شهرها به تعداد ۱۱۰ طرح؛
- ۳- ساختمان شبکه‌های آبیاری و زهکشی به تعداد ۷۶ طرح؛
- ۴- طرح‌های برنامه بهبود بهره‌برداری و حفاظت از منابع آب به تعداد ۲۱ طرح؛
- ۵- طرح‌های برنامه مهندسی رودخانه‌ها و سواحل به تعداد ۸ طرح؛
- ۶- طرح‌های برنامه توسعه منابع آب در حوضه‌های آبریز مرزی و مشترک به تعداد ۳۱ طرح؛
- ۷- طرح‌های برنامه پژوهش‌های کاربردی به تعداد ۸ طرح.

۵-۱- تبصره‌های بودجه ۱۴۰۰ در مقایسه با سال قبل در زمینه طرح‌های عمرانی بخش

تبصره‌های مرتبط با بخش آب به طور کامل در بند ۶ این گزارش بیان شدند. لازم به ذکر است این بندها که در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ مصوب است، در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ جهت تمدید پیشنهاد شده‌اند.

۵-۲- مهم‌ترین تنگناها و مشکلات اجرایی طرح‌ها و پروژه‌های بخش

- مهم‌ترین مشکلات و تنگناهای اجرایی در بخش آب به شرح زیر خلاصه می‌شود.
- امین مالی طرح‌ها از محل منابع داخلی با توجه به پایین بودن تعرفه‌های بخش آب و فاصله آن با قیمت آب بر اساس هزینه تمام‌شده طرح‌ها و تأسیسات آبی، به‌ویژه در بخش کشاورزی.
 - عدم تناسب پرداخت اعتبارات با فصول کاری طرح‌ها.
 - عدم تکافوی منابع مالی مورد نیاز برای تکمیل عملیات اجرایی طرح‌ها به دلیل تعدد پروژه‌های نیمه‌تمام در این بخش.
 - مشکل ناشی از عدم تأمین نقدینگی مورد نیاز برای خرید تجهیزات و ماشین‌آلات ضروری طرح‌ها از خارج از کشور و مشکلات ترخیص کالا از گمرک.
 - مشکلات ایجاد تشکل‌ها به منظور استفاده از ظرفیت نهادهای مردمی در امر مدیریت بهره‌برداری و نگهداری تأسیسات ساخته شده.
 - عدم توجه جدی و عملی به جنبه‌های زیست‌محیطی و حفاظت از منابع آب در طرح‌های توسعه صنعتی، کشاورزی و خدمات شهری و روستایی.

- مشکلات فراروی بخش آب برای جذب بیشتر سرمایه بخش خصوصی که عمدتاً ناشی از واقعی نبودن قیمت آب بوده و منجر به وابستگی بیش از پیش به ردیف خرید تضمینی آب خواهد شد.

۵-۳- راهکارهای خروج از تنگناها در زمینه طرح‌ها و پروژه‌های بخش

به طور کلی به دلیل شرایط اقتصادی کشور و اینکه تقریباً اغلب اقدامات بخش آب نیازمند اعتبارات کافی است، خاتمه و بهره‌برداری از طرح‌ها و پروژه‌های این بخش با تأخیر مواجه شده است. شاهد این موضوع نیز، تحقق بسیاری از اهداف طرح‌های توسعه منابع آب و خاک مرزی و یا آبرسانی روستایی، به دلیل تأمین اعتبارات ویژه از محل صندوق توسعه ملی است.

از راه‌های دیگر خروج از تنگناها، می‌توان به استفاده از پتانسیل بخش خصوصی در اجرای طرح‌ها اشاره کرد، به گونه‌ای که بخش قابل توجهی از طرح‌های تأمین و انتقال آب با بهره‌گیری از این مکانیسم‌ها محقق شده است. بهره‌گیری از نیروی انسانی کارآمد چه در بخش‌های سیاست‌گذاری و چه در بخش‌های اجرایی از دیگر نقاط قوت و دلایل موفقیت بخش آب بوده که با استفاده از این نیروهای ماهر، می‌توان برنامه‌ریزی لازم را برای حل مشکلات انجام داده و به لحاظ فنی نیز از آخرین فناوری‌ها برای اجرای طرح‌ها استفاده و این فناوری‌ها را بومی‌سازی کرد. با وجود این، موارد مهمی که منجر به خروج از تنگناها خواهد شد، به شرح زیر است.

- اصلاح تعرفه‌های بخش آب و رفع فاصله آن با هزینه تمام شده طرح‌ها و تأسیسات آبی، به‌ویژه در بخش کشاورزی.

- تحقق به موقع اعتبارات لازم با توجه به محدودیت‌های فصل کاری.

- تأمین اعتبارات مورد نیاز برای استملاک اراضی در قالب نقدینگی با توجه به مشکلات اجتماعی.

- تأمین نقدینگی مورد نیاز برای خرید تجهیزات و ماشین‌آلات ضروری طرح‌ها از خارج از کشور و تسهیل در رفع مشکلات ترخیص کالا از گمرک.

- تسریع و تسهیل شرایط ایجاد تشکل‌ها به منظور استفاده از ظرفیت نهادهای مردمی در امر مدیریت بهره‌برداری و نگهداری تأسیسات ساخته شده.

• - فراهم کردن بیش از پیش زمینه حضور بخش خصوصی توانمند برای سرمایه‌گذاری، طراحی، اجرای پروژه‌ها و بهره‌برداری از آنها ضمن اعطای مشوق‌های لازم به ایشان.

۵-۴- اولویت‌ها در طرح‌ها و پروژه‌های بخش

با توجه به تعدد طرح‌های نیمه‌تمام و ضمن تأکید بر عدم تعریف طرح‌های اجرایی جدید در دولت، هر ساله و بر اساس نتایج اقدامات سال‌های قبل، نسبت به بازنگری در اولویت‌های بخش اقدام می‌شود. اهم اولویت‌های بخش آب به این شرح است:

- تأمین اعتبار مورد نیاز سدهای در شرف آنگیری، تسریع در ساخت شبکه‌های آبیاری و زهکشی

پایاب سدهای در دست بهره‌برداری و آنگیری شده و طرح‌های آبرسانی قابل بهره‌برداری.

- تأمین تعهدات اعتباری طرح‌های مهم و اولویت‌دار از جمله طرح‌های مشمول سفر مقام معظم رهبری، تعهدات مصوب دولت و اجرای طرح‌های مناطق محروم و کمتر توسعه یافته.
- تأکید خاص به افزایش اعتبارات برنامه «مهندسی رودخانه و سواحل» و «برنامه بهبود بهره‌برداری به‌ویژه طرح‌های تعادل بخشی در قالب طرح احیای آب‌های زیرزمینی» در راستای تقویت رویکردهای غیرسازهای در مدیریت بخش آب کشور.
- پیش‌بینی تعهدات ریالی طرح‌هایی که از سایر منابع مالی استفاده می‌کنند (مانند طرح‌های منتفع از تسهیلات فاینانس داخلی و خارجی، وام بانک‌های توسعه اسلامی، اکو و جهانی).
- ایفای تعهدات بخش خصوصی طرح‌های تأمین و انتقال آب و پساب با افزایش ۶۳ درصدی اعتبارات موضوع خرید تضمینی آب.
- پیش‌بینی اعتبارات مربوط به مرمت، بازسازی و علاج‌بخشی تأسیسات آبی به منظور حفظ سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته.

۵-۵- تعداد طرح‌ها و پروژه‌های بخش کشاورزی (تعداد طرح‌ها و پروژه‌ها بر حسب برنامه در

دستگاه‌های اجرایی بخش)

تعداد طرح‌های بخش آب در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ برابر با ۳۷۵ بوده که با توجه به اولویت اتمام طرح‌های قابل خاتمه و بهره‌برداری و تأمین اعتبار مورد نیاز، تعداد ۱۵ طرح کاهش یافته و به ۳۶۰ طرح در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ رسیده است. در جدول ۶ وضعیت طرح‌های بخش آب بر اساس برنامه‌های آن در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ آورده شده است.

جدول ۶: تعداد طرح‌های موجود در فصل منابع آب بر حسب برنامه

عنوان برنامه	تعداد طرح در قانون بودجه ۱۳۹۹	تعداد طرح در لایحه بودجه ۱۴۰۰
برنامه بهبود بهره‌برداری و حفاظت از منابع آب	۲۱	۲۱
برنامه تأمین آب	۱۱۲	۱۰۶
برنامه توسعه منابع آب در حوضه‌های آبریز رودخانه‌های مرزی و مشترک	۳۵	۳۱
برنامه عرضه آب	۱۹۱	۱۸۶
برنامه مهندسی رودخانه‌ها و سواحل	۸	۸
پژوهش‌های کاربردی	۸	۸
مجموع	۳۷۵	۳۶۰

منبع: سازمان برنامه و بودجه کشور، ماده واحده لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور

۵-۶- حجم زیربنای در دست اجرا در طرح‌ها و پروژه‌ها بر حسب برنامه در دستگاه‌های

اجرایی بخش

در برنامه تأمین آب تعداد ۱۰۶ سد و سازه‌های انتقال آب با ظرفیت آب تنظیمی حدود ۸,۱ میلیارد متر مکعب در حال اجرا است. در برنامه عرضه آب نیز تعداد ۷۶ طرح احداث شبکه‌های آبیاری و زهکشی با مساحتی بالغ بر یک میلیون و سیصد هزار هکتار و تعداد ۱۱۰ طرح آبرسانی با هدف تأمین آب شرب و آبرسانی به ۳۷۸ شهر در حال اجرا است. به‌علاوه در برنامه توسعه آب در حوضه‌های آبریز مرزی و مشترک تعداد ۳۱ طرح با هدف تنظیم سالیانه ۱,۶ میلیارد مترمکعب و احداث حدود ۲۵۵ هزار هکتار شبکه‌های آبیاری و زهکشی در حال اجرا است. در برنامه ساماندهی رودخانه‌ها نیز مطالعات تعیین حد بستر و حریم رودخانه‌های کشور به طول ۴۵۰۰ کیلومتر و ساماندهی ۶۹۰ کیلومتر رودخانه در حال اجرا است.

۵-۷- نحوه تأمین مالی و طرح‌ها و پروژه‌های بخش

به منظور تأمین مالی طرح‌های بخش آب علاوه بر منابع عمومی دولت، تأمین منابع مالی طرح‌های مشمول بر اساس قوانین و مقررات جاری کشور و در قالب روش‌های تأمین مالی فاینانس‌های داخلی و خارجی، وام بانک‌ها و مؤسسات اعتباری داخلی و بین‌المللی (خارجی)، ابزارهای مالی مانند اوراق مشارکت و اوراق تسویه خزانه، منابع داخلی شرکت‌های دولتی مجری این طرح‌ها و نیز سرمایه‌گذاری برای ساخت و بهره‌برداری بلندمدت پیش‌بینی شده که در متن لایحه بودجه سال آتی، ظرفیت‌های مذکور لحاظ شده است.

۵-۸- تحلیل و تبیین اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای طرح‌ها و پروژه‌ها بخش بر حسب

برنامه و دستگاه

اعتبارات بخش آب کشور مندرج در فصل منابع آب و فصل تحقیق و توسعه در امور اقتصادی در اختیار وزارت نیرو و شرکت‌های تابعه است. در جدول ۷ توزیع اعتبارات طرح‌های بخش آب به تفکیک برنامه‌های ذی‌ربط ارائه شده است.

تحلیل وضعیت بخش آب در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

جدول ۷: توزیع اعتبارات طرح‌های بخش آب به تفکیک برنامه‌ها (اعتبارات به میلیون ریال)

درصد رشد/کاهش	پیشنهادی لایحه ۱۴۰۰	اعتبار مصوب ۱۳۹۹	عنوان برنامه	عنوان فصل
۲۹.۳	۲۷,۲۳۸,۶۹۵	۲۱,۰۶۵,۵۲۶	عرضه آب	فصل منابع آب
۴۵.۵	۲۰,۲۳۷,۲۹۰	۱۳,۹۰۹,۰۷۶	تأمین آب	
۱۲.۹	۴,۰۲۰,۰۰۰	۳,۵۶۰,۰۰۰	مهندسی رودخانه‌ها و سواحل	
۱۳.۴	۶,۱۱۹,۰۰۰	۵,۳۹۵,۰۰۰	بهبود بهره‌برداری و حفاظت از منابع آب	
۱۲۴.۸	۱۸,۶۴۰,۰۱۵	۸,۲۹۰,۰۰۵	توسعه منابع آب در حوزه رودخانه‌های مرزی و مشترک	
۶۲.۹	۱۸,۲۵۰,۰۰۰	۱۱,۲۰۰,۰۰۰	خرید تضمینی آب و پساب تصفیه‌شده از بخش غیردولتی	
-۶۸.۸	۳,۱۳۵,۰۰۰	۱۰,۰۳۵,۰۰۰	ردیف متفرقه	
۱۲.۷	۴۴۵,۰۰۰	۳۹۵,۰۰۰	پژوهش‌های کاربردی	فصل تحقیق و توسعه در امور اقتصادی
32.8	۹۸,۰۸۵,۰۰۰	۷۳,۸۴۹,۶۰۷	جمع کل اعتبارات بخش آب وزارت نیرو	

منبع: سازمان برنامه و بودجه کشور، ماده واحده لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور

از اعتبارات بخش آب در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور (مندرج در جدول ۷) مبلغ ۷۶۷۰۰ میلیارد ریال آن در پیوست شماره یک لایحه پیش‌بینی شده است. ضمن اینکه اعتبارات بخش آب بر اساس موضوعات اصلی به شرح جدول ۸ است.

جدول ۸: اعتبارات بخش آب بر اساس موضوعات اصلی (میلیون ریال)

درصد رشد	اعتبار پیشنهادی لایحه ۱۴۰۰	اعتبار سال ۱۳۹۹	عنوان
۴۶.۳	۴۲,۸۳۸,۰۰۰	۲۹,۲۸۴,۰۰۰	طرح‌های آب‌رسانی و خرید تضمینی آب
۵۱.۴	۱۹,۶۶۴,۲۹۰	۱۲,۹۸۶,۰۷۶	ساختمان سدها و سازه‌های انتقال
۷.۵	۵,۰۱۸,۶۹۵	۴,۶۶۹,۵۲۶	ساختمان شبکه‌های آبیاری و زهکشی
۱۲.۳	۱۱,۴۷۹,۰۰۰	۱۰,۲۲۵,۰۰۰	طرح‌های حاکمیتی
۱۴.۴	۱۸,۶۴۰,۰۱۵	۱۶,۲۹۰,۰۰۵	طرح‌های مرزی
۱۲.۷	۴۴۵,۰۰۰	۳۹۵,۰۰۰	طرح‌های پژوهشی
۳۲.۸	۹۸,۰۸۵,۰۰۰	۷۳,۸۴۹,۶۰۷	جمع کل

منبع: سازمان برنامه و بودجه کشور، ماده واحده لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور

۵-۹- تحلیل و تبیین نماگرهای مالی اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای طرح‌ها بر حسب

برنامه و دستگاه اجرایی

با توجه به اعتبارات مندرج در جداول فوق، وضعیت اعتبارات فصل منابع آب در امور اقتصادی و مقایسه آن با بودجه عمومی دولت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور در جدول ۹ ارائه شده است.

جدول ۹: اعتبارات بخش آب به تفکیک فصل و برنامه در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ (اعتبار به میلیون ریال)

عناوین	عنوان برنامه	لایحه ۱۴۰۰	نسبت برنامه به فصل	نسبت برنامه به امور اقتصادی	نسبت برنامه به منابع عمومی دولت
اعتبارات فصل منابع آب	جمع اعتبارات برنامه عرضه آب	۲۷,۲۳۸,۶۹۵	۳۵,۷	۱۰,۷	۵,۵
	جمع اعتبارات برنامه تولید آب	۲۰,۲۳۷,۲۹۰	۲۶,۵	۸,۰	۴,۱
	جمع اعتبارات برنامه مهندسی رودخانه‌ها و سواحل	۴,۰۲۰,۰۰۰	۵,۳	۱,۶	۰,۸
	جمع اعتبارات برنامه بهبود بهره‌برداری و حفاظت از منابع آب	۶,۱۱۹,۰۰۰	۸,۰	۲,۴	۱,۲
	جمع اعتبارات برنامه توسعه منابع آب در حوزه رودخانه‌های مرزی و مشترک	۱۸,۶۴۰,۰۱۵	۲۴,۴	۷,۳	۳,۸
	مجموع	۷۶,۲۵۵,۰۰۰	۱۰۰	۳۰	۱۵,۴
اعتبارات امور اقتصادی (پیوست شماره یک)		۲۵۴,۳۷۲,۱۰۰	--	--	--
اعتبارات منابع عمومی دولت (پیوست شماره یک)		۴۹۳,۵۱۰,۹۳۸	--	--	--

منبع: سازمان برنامه و بودجه کشور، ماده واحده لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور

از سوی دیگر، همان‌گونه که در جدول مشاهده می‌شود مجموع اعتبارات فصل منابع آب دارای سهم حدود ۳۰ درصدی از اعتبارات امور اقتصادی و سهم حدود ۱۵,۴ درصدی از اعتبارات کل طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای منابع عمومی دولت است.

۵-۱۰- واگذاری طرح‌ها و پروژه‌های ذیل فصل در سال ۱۴۰۰ و سال‌های قبل

برای فراهم کردن زمینه حضور سرمایه‌گذاران، ضمن تدوین ضوابط مورد نیاز از جمله تیپ قراردادی، نحوه ارجاع کار و برگزاری فرایند مناقصه و نحوه نظارت بر این‌گونه قراردادهای، تعداد ۱۱۵ قرارداد مشارکت عمومی- خصوصی به شرح جدول ۱۰ با بخش خصوصی منعقد شده است.

جدول ۱۰: مشخصات قراردادهای واگذاری شده بخش آب

ردیف	نوع تأسیسات	نوع قرارداد	تعداد قرارداد	جمعیت تحت پوشش (هزار نفر)	ظرفیت (مترمکعب در شبانه‌روز)	مبلغ سرمایه‌گذاری (میلیارد ریال)
۱	نمک‌زدایی در حال ساخت	BOO	۲۳	۱,۹۵۰	۲۷۳,۱۷۰	۱۵,۳۵۰
۲	نمک‌زدایی در حال بهره‌برداری	BOO	۷۰	۲,۱۹۰	۳۰۶,۵۸۰	۱۰,۱۳۰
جمع قراردادهای نمک‌زدایی						
۳	تصفیه‌خانه آب	BOT	۱۰	۸,۵۷۰	۱,۲۰۰,۰۰۰	۶,۹۰۰
۴	خطوط انتقال و آب‌رسانی	BOT	۵	۶۲۰	۸۷,۰۰۰	۲,۹۰۰
۵	مابقی پروژه‌ها (هدر رفت، احیا، برقیایی، ROT)	سایر	۷	-	۱۰۰,۰۰۰	۱,۰۰۰
مجموع کل قراردادها						
			۱۱۵	۱۳,۳۳۰	۱,۹۶۶,۷۵۰	۳۶,۲۸۰

منبع: وزارت نیرو، معاونت آب و آبفا

* جمعیت تحت پوشش پروژه‌های آب‌رسانی و تصفیه‌خانه آب و نمک‌زدایی: ۱۳,۳۳۰ نفر

همچنین تعداد ۹ طرح برای استفاده از تسهیلات تبصره ۱۹ لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ و به منظور واگذاری به بخش خصوصی در لایحه بودجه پیشنهاد شده است.

جدول ۱۱: طرح‌های پیشنهادی بخش آب جهت استفاده از تسهیلات تبصره ۱۹ لایحه بودجه ۱۴۰۰

شماره طبقه‌بندی	عنوان طرح
۱۳۰۷۰۰۲۱۳۰	ساختمان شبکه آبیاری و زهکشی البرز
۱۳۰۷۰۰۲۱۵۶	ساختمان شبکه آبیاری و زهکشی رئیسعلی دلواری
۱۳۰۷۰۰۲۱۹۵	ساختمان شبکه آبیاری و زهکشی کوار
۱۳۰۷۰۰۲۲۰۱	ساختمان شبکه آبیاری و زهکشی گلورد
۱۳۰۷۰۰۲۲۶۰	آب‌رسانی به ۱۴ شهرستان استان اصفهان
۱۳۰۷۰۰۳۰۷۵	ساختمان سد کوار

ساختمان سد هایقر	۱۳۰۷۰۰۳۱۰۱
سد لاستیکی آقدکش	۱۳۰۷۰۰۳۱۱۲
سد مخزنی تنگ سرخ بشار (به نسبت ۴۵ درصد منابع عمومی و ۵۵ درصد سایر منابع)	۱۳۰۷۰۰۳۱۱۴

منبع: سازمان برنامه و بودجه کشور، ماده واحده لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور

۵-۱۱- طرح‌ها و پروژه‌هایی که در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به بهره‌برداری رسیده است

طرح‌ها و پروژه‌های بهره‌برداری شده بخش آب در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به تفکیک موضوع در قالب جداول زیر ارائه شده است.

جدول ۱۲: مهم‌ترین سدهای بهره‌برداری شده در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ تاکنون

ردیف	عنوان	کد طرح	حجم مخزن (م.م.م)	آب قابل تنظیم سالانه (م.م.م)	زمان افتتاح
۱	سد تنظیمی بویلاپوش	۱۳۰۷۰۰۷۰۳۰	۰,۰۵۳	۵۰,۷	۱۳۹۸
۲	سد زنگلانو (ابیورد)	۱۳۰۷۰۰۷۰۲۱	۴۳	۳۰,۶۷	۱۳۹۸
۳	سد احمد بیگلو	۱۳۰۷۰۰۷۰۳۷	۲۷,۰۴	۱۸,۹۲	۱۳۹۸
۴	سد تنظیمی آریوبرزن		۶,۹۹		۱۳۹۸
۵	سد سرنی	۱۳۰۷۰۰۳۰۵۳	۶۱	۱۶,۳	۱۳۹۸
۶	سد گلال (شهدای ایلام)	۱۳۰۷۰۰۷۰۲۵	۱۹,۳۵	۱۴,۳	۱۳۹۹
۷	سد سیاهو	۱۳۰۷۰۰۳۰۵۶	۱۷,۴	۴,۶	۱۳۹۹
۸	سد سیامند رحمان (چپرآباد)	۱۳۰۷۰۰۳۰۴۴	۴۶,۴	۹۷,۸۲	۱۳۹۹
۹	سد شرفشاه	۱۳۰۷۰۰۷۰۴۴	۱۰۱	۵۲,۸	۱۳۹۹
۱۰	سد کلکان	۴۰۲۰۱۱۲۶	۲۲	۲۴,۲۵	۱۳۹۹
۱۱	سد قدرونی	۴۰۲۰۱۴۳۶	۴۴	۶,۳	۱۳۹۹
۱۲	سد نعمت‌آباد	۱۳۰۷۰۰۳۰۹۸	۴,۶	۶,۲	۱۳۹۹

منبع: سازمان برنامه و بودجه کشور، گزارش عملکرد قانون برنامه ششم توسعه در سال ۱۳۹۸

تحلیل وضعیت بخش آب در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

جدول ۱۳: تصفیه‌خانه‌های آب بهره‌برداری شده در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ تاکنون

ردیف	نام استان	نام تصفیه‌خانه	ظرفیت (مترمکعب در روز)	سال بهره‌برداری
۱	هرمزگان	تصفیه‌خانه آب بشاگرد	۱۷۲۸	۱۳۹۹
۲	هرمزگان	سامانه نمک‌زدایی بندرعباس	۲۰۰۰۰	۱۳۹۹
۳	فارس	تصفیه‌خانه آب شیراز (فاز اضطراری)	۶۴۸۰۰	۱۳۹۹
۴	تهران	تصفیه‌خانه آب ششم تهران به همراه رینگ	۶۴۸۰۰۰	۱۳۹۹
۵	ایلام	سامانه نمک‌زدایی ملکشاهی (فاز اول)	۱۲۰۰	۱۳۹۹
۶	کرمانشاه	تصفیه‌خانه آب پاره	۱۳۸۲۴	۱۳۹۸
۷	آذربایجان غربی	تصفیه‌خانه آب سردشت	۴۲۷۶۸	۱۳۹۸
۸	لرستان	تصفیه‌خانه آب ازنا	۲۲۴۶۴	۱۳۹۸
۹	فارس	تصفیه‌خانه آب چهارم	۵۶۱۶۰	۱۳۹۸
۱۰	زنجان	تصفیه‌خانه آب ابهر و خرمدره	۳۴۵۶۰	۱۳۹۸
۱۱	کهگیلویه و بویراحمد	تصفیه‌خانه آب سرفاریاب	۷۲۰	۱۳۹۸
۱۲	آذربایجان غربی	تصفیه‌خانه آب مهاباد	۶۴۸۰۰	۱۳۹۸
۱۳	آذربایجان غربی	تصفیه‌خانه آب پلدشت	۲۵۹۲	۱۳۹۸
۱۴	فارس	تصفیه‌خانه آب داراب و زرین دشت	۷۴۳۰۴	۱۳۹۸
۱۵	سیستان و بلوچستان	تصفیه‌خانه آب پیرسهراب	۱۷۲۸۰	۱۳۹۸
۱۶	تهران	مدول دوم تصفیه‌خانه هفتم تهران	۲۱۶۰۰۰	۱۳۹۸
۱۷	خوزستان	تصفیه‌خانه آب بهبهان (توسعه و ارتقا)	۵۰۰۰۰	۱۳۹۸
۱۸	آذربایجان غربی	تصفیه‌خانه آب سلماس (BOT)	۴۹۶۸۰	۱۳۹۸
۱۹	مازندران	تصفیه‌خانه آب ساری	۱۲۹۶۰۰	۱۳۹۸
۲۰	کرمان	تصفیه‌خانه آب بافت	۱۰۸۰۰	۱۳۹۸

منبع: سازمان برنامه و بودجه کشور، گزارش عملکرد قانون برنامه ششم توسعه در سال ۱۳۹۸

جدول ۱۴: شبکه‌های آبیاری و زهکشی بهره‌برداری شده در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ تاکنون (عملکرد بر اساس هکتار)

ردیف	نام طرح	دستگاه اجرایی	عملکرد کل ۱۳۹۸	عملکرد سال ۱۳۹۹ تاکنون
۱	شبکه آبیاری و زهکشی سیلوه	آب آذربایجان غربی	۱۰۰	۹۰۰
۲	شبکه آبیاری و زهکشی دالکی و کلل	آب بوشهر	۱،۱۴۰	۱۵۰
۳	شبکه آبیاری و زهکشی تنگ براق (ملاصدرا)	آب فارس	۰	۲،۰۰۰
۴	شبکه آبیاری و زهکشی نهب	آب قزوین	۱۰۰	۵۰۰
۵	شبکه آبیاری و زهکشی قره‌سو و زرینگل	آب گلستان	۰	۴۰۰
۶	شبکه آبیاری و زهکشی سفیدرود و فومنات (اصلی)	آب گیلان	۱۰۰	۰
۷	انتقال آب و شبکه آبیاری و زهکشی جایدر و ولیعصر	آب لرستان	۷۵	۰
۸	شبکه آبیاری و زهکشی ایوشان	آب لرستان	۱۴۰	۰
۹	شبکه آبیاری و زهکشی البرز (پاشاکلا)	آب مازندران	۱۰۰	۶۰۰

ردیف	نام طرح	دستگاه اجرایی	عملکرد کل ۱۳۹۸	عملکرد سال ۱۳۹۹ تاکنون
۱۰	شبکه آبیاری و زهکشی گلورد نکا	آب مازندران	۲۰۰	۳۰۰
۱۱	شبکه آبیاری و زهکشی هرات	آب یزد		۱۰۰
۱۲	شبکه آبیاری و زهکشی گاران	آب کردستان	۱۰۰	۰
۱۳	شبکه آبیاری و زهکشی امیرآباد - رمشت	آب کردستان	۱۸۰	۰
۱۴	شبکه آبیاری و زهکشی شرفشاه	آب کرمانشاه	۳۰۰	۶۰۰
۱۵	آبرسانی دشت امامزاده جعفر و خان احمد و دشت مور و ساماندهی رودخانه‌های باشت و دیل	آب کهگیلویه و بویراحمد	۵۰۰	۰
۱۶	شبکه آبیاری و زهکشی کارون بزرگ	آب و برق خوزستان	۵۰۰	۰
۱۷	شبکه آبیاری و زهکشی خرمشهر	آب و برق خوزستان	۱۰۰	۰
۱۸	شبکه آبیاری و زهکشی کرخه	آب و برق خوزستان	۲۶۰	۳۹۰
۱۹	شبکه آبیاری و زهکشی جفیر	آب و برق خوزستان	۵۰۰	۵۰۰
۲۰	شبکه آبیاری و زهکشی جره رامهرمز	آب و برق خوزستان	۲۰۰	۰
مجموع			۴,۵۹۵	۶,۴۴۰

منبع: سازمان برنامه و بودجه کشور، گزارش عملکرد قانون برنامه ششم توسعه در سال ۱۳۹۸

۵-۱۲ - طرح‌ها و پروژه‌هایی که در سال ۱۴۰۰ به بهره‌برداری می‌رسد

طرح‌ها و پروژه‌های قابل بهره‌برداری در بخش آب در سال ۱۴۰۰ بر اساس اعتبارات پیش‌بینی شده برای آنها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ به تفکیک موضوع در قالب جداول زیر ارائه شده است.

جدول ۱۵: سدهای قابل بهره‌برداری در بخش آب در سال ۱۴۰۰

ردیف	ردیف اعتباری	عنوان	دستگاه اجرایی	حجم مخزن در رقوم نرمال (م.م.م)	دستاوردها
۱	۱۳۰۷۰۰۳۰۸۹	سد هرات (خوانسار یزد)	آب یزد	۲۳,۴	آبگیری سد هرات
۲	۱۳۰۷۰۰۷۰۰۱	سد کانی سیب	آب نیرو	۲۲۱	آبگیری سد کانی سیب
۳	۱۳۰۷۰۰۷۰۳۸	سد رمشت	آب کردستان	۵,۵	آبگیری سد رمشت
۴	۱۳۰۷۰۰۷۰۳۸	سد امیرآباد	آب کردستان	۵,۷۰۵	آبگیری سد امیرآباد
۵	۱۳۰۷۰۰۷۰۱۶	سد تنظیمی قیزقلعه سی	آب آذربایجان شرقی	۶۲	آبگیری سد تنظیمی قیزقلعه‌سی
۶	۱۳۰۷۰۰۷۰۲۶	سد شهری کور (نهنگ)	آب سیستان و بلوچستان	۱۰۳,۴	آبگیری سد شهری کور

تحلیل وضعیت بخش آب در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

ردیف	ردیف اعتباری	عنوان	دستگاه اجرایی	حجم مخزن در رقوم نرمال (م.م.م)	دستآورد
۷	۱۳۰۷۰۰۷۰۵۵	سد کنجانچم (گللال)	آب نیرو	۵۷	آبگیری سد کنجانچم
۸	۱۳۰۷۰۰۷۰۰۴	سد گردیان (طرح گلفرج)	آب آذربایجان شرقی	۲۳,۲۳	آبگیری سد گردیان
۹	۱۳۰۷۰۰۳۰۳۶	سد بالارود	آب خوزستان	۱۳۱	آبگیری سد بالارود
۱۰	۱۳۰۷۰۰۳۰۳۲	سد باباحیدر	آب چهارمحال و بختیاری	۱۴	آبگیری سد باباحیدر
۱۱	۱۳۰۷۰۰۳۰۴۰	سد پلرود	آب گیلان	۱۳۲,۲	آبگیری سد پلرود
۱۲	۱۳۰۷۰۰۷۰۴۶	سد عنبران	آب اردبیل	۰,۹۷۷	آبگیری سد عنبران
۱۳	۱۳۰۷۰۰۳۰۷۳	سد کهیر	آب سیستان و بلوچستان	۳۱۴	آبگیری سد کهیر
۱۴	۱۳۰۷۰۰۳۰۹۶	سد نرماب	آب گلستان	۱۱۵,۳	آبگیری سد نرماب
۱۵	۱۳۰۷۰۰۳۱۰۰	سد نهب	آب قزوین	۱۱۹,۰۴	آبگیری سد نهب
۱۶	۱۳۰۷۰۰۳۱۰۱	سد هایقر (دهرود)	آب فارس	۱۴۶	آبگیری سد هایقر
		مجموع		۱.۴۷۴	

منبع: سازمان برنامه و بودجه کشور، ماده واحده لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور

جدول ۱۶: طرح‌های آبرسانی قابل بهره‌برداری در سال ۱۴۰۰

ردیف	نام استان	نام طرح	دستآورد مهم	ظرفیت (مترمکعب در سال)
۱	ایلام	آبرسانی به شهر ایوان	تصفیه‌خانه آب ایوان	۱۹۸۷۲
۲	کرمان	ساختمان سد نسا (آبرسانی به بم و بروات)	تصفیه‌خانه آب بم و بروات	۱۲۹۶۰۰
۳	قم	آبرسانی به قم از سد کوچری	فاز اول تصفیه‌خانه آب قم	۵۷۰۲۴۰
۴	همدان	آبرسانی به ملایر از سد کلان	تصفیه‌خانه آب ملایر	۳۲۹۱۴
۵	کردستان	آبرسانی به دیواندره، بیجار و یاسوکند	تصفیه‌خانه آب دیواندره	۲۱۶۰۰
۶	کردستان	آبرسانی به سقز از سد چراغ	تصفیه‌خانه آب سقز	۳۴۵۶۰
۷	مرکزی	آبرسانی به تفرش از چشمه	فاز اول آبرسانی	۴۳۲۰
۸	گیلان	آبرسانی به رشت، انزلی و خمام	تصفیه‌خانه آب رشت	۲۵۹۲۰۰

۱۲۹۶۰	تکمیل طرح اضطراری	احداث خط دوم انتقال آب به زاهدان	سیستان و بلوچستان	۹
۴۹۶۸۰	تکمیل خط انتقال آب تازه شهر	آبرسانی به سلماس و تازه شهر	آذربایجان غربی	۱۰
۲۲۹۸۲۴	فاز اول تصفیه‌خانه	آبرسانی به کرمانشاه از گاوشان	کرمانشاه	۱۱

منبع: سازمان برنامه و بودجه کشور، ماده واحد لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور

جدول ۱۷: سطوح شبکه‌های آبیاری و زهکشی قابل بهره‌برداری طرح‌های مرزی در سال ۱۴۰۰

ردیف	نام استان	نام طرح	دست‌آورد مهم	سطح قابل بهره‌برداری (هکتار)
۱	کرمانشاه و ایلام	مطالعه و اجرای سامانه‌های انتقال و شبکه آبیاری و زهکشی مناطق گرمسیری	بهره‌برداری شبکه	۶,۰۰۰
۲	آذربایجان شرقی	ساختمان سد خداآفرین و قیزقلعه سی و شبکه آبیاری و زهکشی	بهره‌برداری شبکه	۱,۵۰۰
۳	اردبیل	ساختمان شبکه آبیاری و زهکشی خدا آفرین	بهره‌برداری شبکه	۷,۰۰۰
۴	آذربایجان غربی	توسعه بهره‌برداری از رودخانه ارس در محدوده آذربایجان غربی	بهره‌برداری شبکه	۷,۵۰۰
۵	آذربایجان شرقی	توسعه بهره‌برداری از رودخانه ارس در محدوده آذربایجان شرقی	بهره‌برداری شبکه	۲,۰۰۰
۶	کرمانشاه	ساختمان سد و شبکه آبیاری و زهکشی	بهره‌برداری شبکه	۲,۰۰۰
۷	-----	سایر طرح‌های مرزی	بهره‌برداری شبکه	۲,۰۰۰
		مجموع		۲۸,۰۰۰

منبع: سازمان برنامه و بودجه کشور، ماده واحد لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور

منابع

- ماده واحده قانون بودجه سال ۱۳۹۹ کل کشور، سازمان برنامه و بودجه کشور، ۱۳۹۹.
- ماده واحده لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور، سازمان برنامه و بودجه کشور، ۱۳۹۹.
- گزارش عملکرد قانون برنامه ششم توسعه در سال ۱۳۹۸، سازمان برنامه و بودجه کشور، ۱۳۹۹.
- قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی کشور قانون برنامه پنجساله ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۹۵/۱۲/۱۴ مجلس شورای اسلامی)، سازمان برنامه و بودجه کشور، ۱۳۹۶.
- وزارت نیرو، معاونت آب و آبفا.